

Snižování nerovností ve vzdělávání prostřednictvím rozvoje oblastí čtenářské pregramotnosti a gramotnosti

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

představujeme Vám druhé číslo sedmého ročníku časopisu Gramotnost, pregramotnost a vzdělávání. Výzva druhého čísla byla otevřena všem autorům, kteří se věnují pregramotnostem a gramotnostem ve vzdělávání a jejich rozvojem u dětí, žáků a studentů. Přesto je patrné, že všechny příspěvky tohoto čísla se více či méně dotýkají tématu **čtenářské pregramotnosti či gramotnosti**, tj. základní gramotnosti, která ovlivňuje školní úspěchy dětí a žáků, ale také jejich uplatnění na trhu práce. Tematizován je vztah ke čtení, porozumění textu, kritéria výběru knihy, úroveň čtenářských dovedností žáků, grafomotoriky studentů nebo připravenost studentů učitelství tyto oblasti u dětí a žáků systematicky rozvíjet.

Potěšující je, že všechny příspěvky (sedm výzkumných studií a jeden příklad dobré praxe) reagují na současné potřeby společnosti a vzdělávacího systému a **tvoří spojnicí mezi teorií,**

výzkumem a praxí. Autorky a autoři přibližují výsledky výzkumu, které směřují do běžné praxe mateřských a základních škol, ale také psychologického a speciálněpedagogického poradenství.

Další spojnicí mezi výzkumnými studiemi je, že jsou výstupem projektů (Grantová agentura Univerzity Karlovy, Kulturní a edukační grantová agentura Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky) a vznikaly ve většině případů v širších autorských kolektivech. Tyto faktory přispívají ke kvalitě všech příspěvků a odpovídají požadavkům na odborné studie v recenzovaných časopisech.

To, že studie pokrývají vzdělávací systém v jeho celé šíři, dokazuje již první výzkumná studie manželů Koželuhových, v níž se autoři zaměřili na **porozumění dětí předškolního věku.** Prokazují, že cílené a systematické využívání čtenářských strategií u dětí předškolního věku (a to již dokonce tříletých a čtyřletých dětí) dokáže facilitovat porozumění příběhu u dětí, ale rovněž posílit

jejich zájem o knihy. Ukazuje se tedy, že zařízení předškolního typu mají potenciál rozvíjet čtenářskou pregramotnost u všech dětí, bez ohledu na jejich osobní charakteristiky či sociálně-ekonomické podmínky. Toto pojetí umožňuje maximální rozvoj dítěte s ohledem na jeho potenciál a v důsledku přispívá ke snižování nerovnosti v českém vzdělávacím systému i ve společnosti (srov. Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+).

Další výzkumná studie, tentokrát autorky Navrátilové z Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, se zaměřila **na připravenost budoucích pedagogů mateřských škol na rozvoj dětí v jazykové a literární gramotnosti**. Kvalitativní studie zaměřující se na obsahovou analýzu textových příprav studentek na praxi v mateřské škole poukazuje na rozdíly v připravenosti studentek v oblasti jazykové a literární gramotnosti. Z příspěvku a jeho výsledků je patrné, jak důležité je pro každého pedagoga – včetně učitelky/učitele mateřské školy – naučit se reflektovat úroveň svého profesního rozvoje, hledat cesty k jeho růstu a propojovat si praktické zkušenosti s teoretickými poznatky. Tomu přispívá systematická vysokoškolská příprava, která vede studentky a studenty k hlubšímu porozumění různým zdrojů, inspiracím a námětům, které jsou v současnosti dostupné na odlišné kvalitativní úrovni.

Na děti předškolního věku se zaměřila také výzkumná studie autorky Beleš-

vé z Pedagogické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, a to konkrétně na **zastoupení morálních prvků v pohádkách pro děti**. Studie je cenná tím, že kromě identifikace morálních prvků v pohádkách pro děti představuje výsledky kvalitativního výzkumu, v němž byly respondenty právě děti předškolního věku. Studie prokázala, že tyto děti dokázaly správně identifikovat dobro a jeho projevy v pohádce O vlkovi a sedmi kůzlátkách, stejně jako zhodnotit zlo a jeho projevy – tj. jeden ze základních věcných rysů pohádkového žánru.

Rovněž další výzkumná studie, tentokrát autorky Zuzany Petrové z Fakulty humanitních studií, Ústavu školní pedagogiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, se věnovala dětem předškolního věku, tentokrát jejich **preferencím při výběru knihy**. Tuto problematiku považujeme za stěžejní pro rozvoj čtenářské pregramotnosti v celé její šíři. Výsledky kvalitativního výzkumu naznačují, že děti předškolního věku při výběru knihy považují za významné aspekty nejen samotné téma knihy, ale také postavy – zejména ty, které jsou známé z médií, fantazijní prvky, ilustrace a interaktivní prvky v knize, spolu s prvkem humoru. Právě specifičnost humoru v literatuře pro děti a jeho chápání dětmi se ukazuje jako nosné téma dalšího výzkumu.

Žákům mladšího školního věku je potom věnována studie autorek Jindrové, Kucharské, Kučerové a Špačkové z katedry psychologie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Ta cílí

na **čtenářské dovednosti (konkrétně dovednost dekódování) žáků 3. ročníku ZŠ**, kteří si osvojili metodu splývavého čtení Sfumato. Jejich výkony jsou potom porovnány v testech čtenářských dovedností mezi žáky, kteří si osvojovali různé metody čtení (Sfumato, analyticko-syntetické a genetické). Statisticky významné rozdíly byly autorkami zjištěny v oblasti rychlosti a plynulosti čtení. Příspěvek tak přináší významná zjištění nejen pro oblasti primární pedagogiky, ale rovněž pro psychologické a speciálně-pedagogické poradenství.

Výzkumná studie autorů Johnové a Anděla z Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci se zabývá **vstupními znalostmi a dovednostmi studentů učitelství v 1. ročníku svého studia z oblasti grafomotoriky**. Hodnocen byl jak písemný projev studentů, tak správný úchop psací potřeby. Pozitivním výsledkem je úhlednost písma respondentů, výzvou potom správný úchop tužky. Dotazník, který zjišťoval postoje studentů učitelství k výuce prvopočátečního psaní, potvrdil, že studenti učitelství jsou motivovaní, ke kladným vztahem k oboru a ochotní na sobě pracovat. Výuka v podobě, jak je na fakultě doposud organizována, má potenciál rozvíjet prvopočáteční čtení a psaní u žáků na prvním stupni základní školy. Tyto výsledky jsou cenné zejména v době, kdy se vedou ve společnosti diskuze o potřebě ručního psaní, navzdory výzkumným poznatkům, které prokazují důležitost ručního psaní pro rozvoj jem-

né motoriky, kreativity, paměti a emoční inteligence.

Výzkumná studie širokého autorského kolektivu z katedry psychologie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy (Kacafirková, Špačková, Valentová, Topková a Kucharská) se zaměřuje **na zkoumání souvislosti mezi faktory, které ovlivňují proces učení, a studijními výsledky úzké skupiny vysokoškolských studentů**. Autorky prostřednictvím experimentu dochází k závěru, že lexikálně orientovaná výuka soustředěná na explicitní zpevnování kolokací je prospěšná pro studenty bez ohledu na jejich individuální psychologické předpoklady. Tento přístup napomáhá snižovat nerovnosti mezi studenty. Příspěvek je cenný zejména proto, že poukazuje na další cesty výzkumu – a to jak v oblasti mluvené produkce, tak u žáků či studentů s různou úrovní cizího jazyka.

Příklad dobré praxe, který prezentuje příspěvek autorky Semrádové z katedry speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, se zaměřuje na aktuální trend inkluzivního vzdělávání, konkrétně na **analýzu pedagogických prostředků diferenciace učebního úkolu** a analýzu aspektů rozsahu, obsahu, obtížnosti a časového hlediska zadávaných úkolů v matematice u žáků primárního stupně základní školy. Prezentované případové studie ze tří krajů České republiky jsou příkladem dobré praxe a poukazují na aspekty diferenciace učebního úkolu v matematice a geometrii, které jsou využívány učiteli

EDITORIAL

v heterogenních třídních kolektivech.
Žáci nejvíce oceňují možnost pracovat
dle svých schopností a potřeb.

Věříme, že toto multidisciplinární pojetí
čísla osloví nejen akademické a vědecké
pracovníky, ale rovněž pedagogy z praxe,
psychology či speciální pedagogy.

S přáním inspirativního
a podnětného čtení

Veronika Laufková